

POJEM IN VRSTE POLITIČNIH SISTEMOV

Pojem političnih sistemov je širši od pojma države in oblasti. Koncept političnih sistemov je kvalitativno različen, saj država in oblast dobita s pojmom političnih sistemov neko vlogo.

Politični sistem je odnos med oblastjo in državo na eni in ostalimi sferami na drugi strani. Med njimi posredujejo parlament, politične stranke, volitve, javno mnenje ...

Politični sistem je medsebojno povezan, skladen skup družbenih odnosov, norm in ustanov, ki oblikujejo javno oblast in njen položaj v družbi.

V okvir političnih sistemov spadajo:

1. vsi organi politične oblasti
2. institucije in odnosi preko katerih družbene skupine in sloji uresničujejo svoj vpliv na oblast (politične stranke, družbene skupine)
3. način oblikovanja politične oblasti (volitve, imenovanja)
4. razni drugi kanali vplivanja na oblast (mediji, javno mnenje)

Če obstajajo odprti kanali vplivanja, govorimo o DEMOKRATIČNEM političnem sistemu. Če teh kanalov ni (so zaprti) govorimo o NEDEMOKRATIČNEM političnem sistemu.

Za DEMOKRATIČNE politične sisteme je značilno:

- svobodne volitve
- svobodna politična konkurenca (pluralistični sistemi z opozicijo)
- svoboda tiska, združevanja
- nadzor državne oblasti

Za NEDEMOKRATIČNE politične sisteme je značilno:

- centralizirani
- neomejena in nekontrolirana, totalna oblast
- obstaja monizem, prepoved opozicije
- ni svobode govora, združevanja
- sem spadata:

● AVTOKRACIJA

Pravo nasprotje pojma demokracije. Prisotna je samo na političnem področju. Pomeni, da se velikemu delu prebivalstva odreka nadzor nad vladarji. Ljudstvo ne more sodelovati pri odločanju. To je nedemokratična, neliberalna oblika vladavine. Oblike avtokracije so:

- avtokratične monarhije (Saudska Arabija)
- osebne vladavine (afriška družba) – razlika z avtokratično monarhijo je ta, da pri osebni vladavini ni nasledstva
- dominantna stranka (Egipt, Singapur)

- vladavina verskih voditeljev (Iran)
- vojaške diktature (Afrika, Azija)

● TOTALITARIZEM

Posega na vsa področja družbe in ne samo na politično področje. Primer totalitarizma je nacistična Nemčija, fašistična Italija, komunizem ... Značilnosti totalitarizma so:

- obstaja uradna ideologija, ki zajema vse bistvene vidike človekovega obstoja
- obstaja ena množična stranka (hierarhično urejena, na njenem čelu vodja)
- tajna policija (pod strankarskim nadzorom, onemogoča sovražnike družbe)
- vseobsežni nadzor stranke nad množičnimi mediji
- strankarski monopol nad oboroženo silo
- centralizirano upravljanje, nadzor gospodarstva
- obljuba varnosti – ljudje pripravljeni žrtvovati svobodo

LIBERALNO DEMOKRATIČNI SISTEM

Glavne značilnosti liberalno demokratičnega sistema so:

1. stvarna oblast je v rokah izvoljenih uradnikov
2. izvršna oblast je ustavno omejena in odgovorna drugim institucijam (zlasti parlamentu)
3. nesigurnost volilnih rezultatov (možnost opozicijskega glasovanja, sprememba stranke na oblasti)
4. kulturne, etnične, verske in druge manjšinske skupine (izražajo interese v političnem procesu)
5. izven strank in volitev imajo državljani različne kanale in sredstva za izražanje in predstavninstvo njihovih interesov (civilna družba, različna družbena gibanja)
6. obstajajo alternativni viri informiranja (neodvisni mediji)
7. posamezniki imajo svobodo prepričanja, mnenja, razprave, govora, združevanja, demonstracij, peticij
8. državljani so enaki pred zakonom (neodvisno sodstvo)
9. vladavina prava varuje državljane pred nasiljem in neupravičenim poseganjem v njihovo osebno življenje

Politični sistem lahko delimo glede na kriterij delitve oblasti.

DELITEV OBLASTI:

- HORIZONTALNA (zakonodajna, izvršna, sodna) → parlamentarni, predsedniški, skupščinski, polpredsedniški sistem
- STOPNJE / RAVNI OBLASTI → unitarne, federalne

Ustavno načelo delitve oblasti varuje osebno svobodo posameznika, preprečuje koncentracijo in monopol oblasti, vzpostavlja nadzor nad oblastjo (preprečuje samovoljo), razporeja državne naloge in pristojnosti, vzpostavi vzajemno kontrolo in vzdržuje ravnovesje med nosilci oblasti.

PARLAMENTARNI SISTEM

1. zakonodajna oblast pripada parlamentu
2. obstaja določena povezanost izvršne in zakonodajne oblasti → ne gre za strogo delitev oblasti (izvršna oblast odvisna od zaupanja parlamenta)
3. izvršna oblast je deljena – predsednik države in vlada

PRESEDNIŠKI SISTEM

1. ločitev oblasti najbolj dosledno izpeljana
2. predsednik ima možnost veta na zakonodajne predloge kongresa
3. predsednik je voljen neposredno
4. predsednik države je predsednik vlade

POLPRESEDNIŠKI SISTEM

1. šef države se voli na splošnih volitvah / neposredno
2. šef države si deli izvršno oblast s predsednikom vlade – imamo dvojno oblast
3. šef države je neodvisen v odnosu do parlamenta, vendar mu ni dopuščeno, da bi vladal sam ali neposredno
4. direktive šefa države mora sprejeti in uskladiti vlada
5. predsednik vlade / vlada sta neodvisna od šefa države v tisti meri, kot sta odvisna od parlamenta
6. ta struktura z dvojno oblastjo omogoča različna ravnotežja (KOHABITACIJA – predsednik države in predsednik vlade sta iz različnih strank)

KONVENTNI ali SKUPŠČINSKI SISTEM

1. gre za enotnost oblasti
2. shod, zborovanje ali narodna skupščina
3. načelo horizontalne organizacije oblasti, v kateri so predstavniki organi hkrati nosilci zakonodajne in izvršne oblasti
4. sodna je izločena, čeprav je pod močno kontrolo predstavnškega telesa

POLITOLŠKA DELITEV POLITIČNIH SISTEMOV (po Liphartu)

VEČINSKI
(Velika Britanija)

KONSENZUALNI
(Švica)

Razlike:

- koncentracija izvršne oblasti v večinskem modelu nasproti delitvi izvršne oblasti v konsenzualnem modelu
- prevlada izvršne oblasti v večinskem modelu nasproti izvršno zakonodajnemu ravnotežju v konsenzualnem modelu
- dvostrankarski sistem nasproti večstrankarskemu sistemu
- enodimenzionalni strankarski sistem nasproti večdimenzionalnemu strankarskemu sistemu
- večinske volitve nasproti sorazmernemu ali proporcionalnemu predstavništvu (gre za problem sorazmernosti / nesorazmernosti volilnih rezultatov = razdelitev sedežev v parlamentu glede na število glasov na volitvah)
- unitarna in centralizirana oblast nasproti federalni ali decentralizirani
- enodomni sistem parlamenta nasproti močnemu dvodomnemu sistemu
- nepisana ustava (ne vsiljuje formalnih omejitev parlamentarne oblasti / je optimalna, večinska) nasproti pisani ustavi

MODEL POLITIČNIH SISTEMOV (po Davidu EASTONU)

Splošne značilnosti:

1. analiza političnega sistema mora vključevati raziskovanje formalnih odločitev na eni in stvarnih akcij oz. delovanja na drugi strani
2. analiza političnega sistema pomeni vzporedno raziskovanje procesov oblikovanja in izvrševanja politik
3. analiza političnega sistema mora zajemati tudi neodločanje in nedelovanje – opustitvena dejanja

Sestavine:

1. INPUTI (politične zahteve in politična podpora)
2. OUTPUTI (v obliki odločitev in akcij nekega delovanja)
3. OUTPUTI so različni od UČINKOV (OUTCOMES) – učinki so drugačni, kot jih je predvidel zakonodajalec

FUNKCIJE POLITIČNEGA SISTEMA

SISTEMSKE funkcije niso neposredno vključene v oblikovanje in izvrševanje politik, a so bistvenega pomena za delovanje političnega sistema, saj določajo ali se bo sistem spremenil, ali se bo ohranil v obstoječi obliki, kdo bo bolj vpliven pri oblikovanju politik, ...Sestavljene so iz politične socializacije (podružbljanje človeka s stališča oblikovanja politik), političnega rekrutiranja (kadrovanje, selekcija izbire za vodilne funkcije), politična komunikacija (tok informacij skozi družbo in različne strukture, ki sestavljajo politični sistem).

PROCESNE funkcije so nujne za oblikovanje in izvrševanje politik v vsakem političnem sistemu. Te so hkrati tudi faze političnega sistema:

1. FAZA: artikulacija interesov
2. FAZA: agregacija interesov (povezovanje ali kombinacija interesov v POLICY alternative)
3. FAZA: avtoritativno oblikovanje politik (izbira ene alternative ali odločitev ali konkretno zakon)
4. FAZA: proces izvrševanja politik (implementacija)

Tretji sklop funkcij so **POLICY** funkcije. So implementacija političnega procesa. Sprejeti zakoni morajo biti uresničeni. Zadevajo vsa področja. Sestavljene so iz:

- ekstrakcije (obdavčitev)
- regulacije vedenja (pravila)
- razdelitve ali distribucije

Uprava (vlada) zajema policy funkcije. Ostale funkcije pa zajema parlament.